

Teolozi o vremenu i vječnosti

Katolički dogmatičari i fundamentalni teolozi njemačkog jezika okupljaju se svake druge godine na zajednički susret i raspravu o aktualnim temama iz svojega područja. S takvim simpozijima započelo se još sedamdesetih godina prošloga stoljeća, u ozračju postkoncilske obnove teološke znanosti. Tada je cjelokupnu teologiju zahvatio proces previranja i preuređivanja, što nije moglo proći bez burnih prijevora i u pojedinačnim disciplinama, gdje su oštre kontroverze bile gotovo neminovne. Poslije su se, s promjenama društvenoga i kulturološkog okoliša i crkvenih prilika u njima, javljala uvijek nova i drugačija pitanja na koja je teološka misao trebala tražiti prikladne odgovore. Za organizaciju skupova tih dviju srodnih teoloških grana zaduženo je vodstvo Radne zajednice (Arbeitsgemeinschaft) čiji je sadašnji predstojnik prof. dr. Edmund Arens (Luzern). Predavanja sa simpozija sistematičara odavno su uvrštena u renomirani niz *Questiones disputatae* i redovito se tiskaju u izdanju poznate nakladničke kuće Herder. Radove s posljednjeg skupa uredio je Peter Walter (*Gottesrede in postsäkularer Kultur*, QD 224, 2007.).

Na prošlogodišnjem susretu u Freisingu (22.-25. rujna 2008.), nekoć biskupskom sjedištu i teološkom učilištu, a danas prostranom i suvremeno uređenom dijecezanskom obrazovnom centru kod Münchena (Kardinal-Döpfner-Haus), okupilo se stotinjak sudionika iz Njemačke, Austrije i Švicarske, među kojima i četiri teologa gosta, po jedan iz SAD-a i Švedske te dvojica iz Hrvatske. Tema simpozija "Vrijeme - trajanje života - vječnost" tradicionalno ima svoje mjesto u traktatu o eshatologiji ili, kako ga se u prijašnjoj dogmatici nazivalo, "De novissimis" - o posljednjim stvarima.

Odnos prema eshatologiji ili onomu što je predmet kršćanskog očekivanja u svakom je vremenu osobito znakovit. Poznati teolog H. U. v. Balthasar reče da se iz odnosa prema sadržaju kršćanske nade u uskrsnuće mrtvih, život vječni te dovršenje svakog pojedinog čovjeka i cjelokupnog stvorenja dade iščitati ono što nazivamo 'duhom vremena'. A to je sveukupno duhovno ozračje, religijska shvaćanja i predodžbe koje su karakteristične za određeno razdoblje. Veliki teolozi 20. st., kako protestantski tako i katolički, nisu mogli mimoići pitanja eshatologije te su pokušavali naći primjerene načine razumijevanja i tumačenja svetopisamskih eshatoloških izričaja.

Na simpoziju je glavna tema razrađena u pet tematskih cjelina: Filozofija vremena, Eshatologija: teološki i hermeneutički, Fizika vremena, Vrijeme života i posljednje vrijeme, Eshatoestetika - eshato-logika - eshato-praksa. Svakoj od tih podtema bio je posvećen po jedan referat i dva koreferata. Kako se vidi iz formuliranih naslova, teolozi su kao predavače pozvali filozofe i fizičare da bi proširili svoju perspektivu promišljanja.

Izlaganja filozofa Antona Friedricha Kocha (Tübingen) kružila su oko odnosa između vremena i vječnosti te razmatrala različite koncepcije vječnosti. Pritom je autor razvio i pojam istine, želeći uzeti u obzir sva tri njegova aspekta: realistički, prognostički i fenomenološki. U filozofijskom smislu čini se najprihvatljivijom ona koncepcija koja vječnost zamišlja kao nesukcesivno vrijeme u kojemu se prožimlju sva tri vremenska načina: budućnost, prošlost, sadašnjost. Napetost između sukcesivnoga i nesukcesivnog vremena tematizirao je i fizičar Klaus Mainzer (München), pružajući teolozima kratak pregled klasične i moderne fizike, pri čemu se pokazalo da nije jednostavno produktivno povezati prirodnoznanstvene i teološke izričaje oko teme vremena i vječnosti. Ipak, težište simpozija bilo je na eshatologiji. U središtu promišljanja nisu toliko bila pojedinačna pitanja koliko sveobuhvatna polazišta za shvaćanje eshatologije kao i hermeneutika eshatoloških izričaja (usp. U. Ruh, *Dogmatiker und Fundamentaltheologen über Zeit und Ewigkeit*, HerKorr 11/2008., 570-573, 571). U svezi s tim ovdje izdvajam tek djelić zanimljivih izlaganja samo dvojice referenata.

Premda je eshatološka poruka vjere temeljni princip teologije, eshatološka se zbilja različito zamišlja i promišlja pa je taj traktat danas jedno otvoreno gradilište, smatra dogmatičar Franz Gruber (Linz). On je u svojem predavanju između ostalog naveo nekoliko izazova s kojima se kao otežavajućim okolnostima susreće današnji govor o posljednjim stvarima. Ponajprije, to je činjenica da je slika svijeta u naših suvremenika u velikoj mjeri određena prirodnim znanostima i njihovom koncepcijom evolutivnog vremena. Tome valja pridodati izrazitu sklonost današnjega čovjeka da velike perspektive nade smatra prevladanima, a postojeće ljudske nade i očekivanja reducira na tzv. "malu sreću". Religijsko zanimanje i dalje postoji, ali je ono ponajprije usredotočeno na pojedinca kao subjekt, dok se društvene i političke dimenzije vjere lako gube iz vida. Prošireni apokaliptički strahovi u modernim društvima također su izazov razmišljanju o posljednjim stvarima.

Sociolog religije Michael N. Ebertz (Freiburg) istražio je kako se eshatološke predodžbe odražavaju u navještaju Crkve i u praktičnom vjerovanju kršćana. Na temelju provedene analize brojnih modela propovijedi iz 19. i 20. st., on dolazi do iznenađujućih spoznaja kako je u katolicizmu posljednjih desetljeća, zbog promijenjenoga kulturološkog konteksta i drukčije civilizacijske razine vjernika, došlo do velikih promjena u predodžbama o onostranosti, koje su u međuvremenu postale iznimno raznolike. Autor taj preokret naziva "civiliziranje predodžbe o Bogu" ili promjena "eshatološkog kôda". Iz navještaja i kateheze o posljednjim stvarima izbacuju se sve slike strave i mučenja, pakao se posve izostavlja, pojedini se teški izrazi (primjerice pojam kazna) redefiniraju, što se onda odražava i na shvaćanje samoga Boga. Ukratko, na mjesto Boga srdžbe dolazi Bog ljubavi. Ebertz smatra da kršćanstvo ne treba na taj način podilaziti duhu vremena niti prema njemu gubiti zdravu kritičku distancu. Kršćanski Bog jest ponajprije Bog ljubavi, ali je on i pravedan.

Prva je večer na simpoziju bila posvećena razmjeni iskustava o stanju katoličke teologije koja se preustrojava prema Bolonjskom procesu, zatim nekim organizacijskim pitanjima, te prilagodbi i evaluaciji studija. Sudionici su sa zanimanjem poslušali izvješće kolega iz Njemačke, koji na neki način predvode preustroj studija na crkvenim učilištima i nastoje iznaći odgovarajuća rješenja da bi se udovoljilo kako crkvenim tako i državnim zakonima. Na dvadeset teoloških fakulteta ili visokih škola u toj zemlji može se studirati teologija kao cjeloviti petogodišnji studij nakon kojega se stječe naslov magistra teologije ili, pak, kao petogodišnji modularizirani studij u dva ciklusa, pri čemu se nakon prvoga trogodišnjeg ciklusa stječe naslov prvostupnika (bakalaureat). Trideset drugih učilišta gdje postoje teološki instituti ili katedre za teologiju također nudi različite oblike studija teologije, osobito u kombinaciji s jednim drugim predmetom. Sveta je Stolica nedavnim dokumentom Kongregacije za katolički odgoj (*Istruzioni sugli istituti superiori di scienze religiose*, 28. lipnja 2008.) izričito priznala spomenuti modulizirani dvociklički studij teologije po Bolonjskom procesu. Budući da dopusnicu za svaki kanonsko priznati studij teologije daje Sveta Stolica, osnovana je posebna crkvena Agencija na nacionalnoj razini za praćenje preustroja i znanstvene kvalitete studija. S druge strane, i pri državnim ministarstvima za visoko školstvo postoji Znanstveno vijeće koje evaluira katoličke i evangeličke bogoslovne fakultete i studije religijskih znanosti. Te dvije ustanove u međusobnoj suradnji

reguliraju sva pitanja u pogledu znanstvenosti teologije i njezine povezanosti uz Crkve, kao i mogućnost pokretanja novih religijskih studija te reforme postojećih studijskih programa. Takva tijela prosudbe i koordinacije pokazala su se neophodnim i zbog povećanih nastojanja različitih crkvenih učilišta iz protestantskih krugova da od države budu priznata. Saznali smo također da je i na europskoj razini počeo djelovati pokusni projekt za evaluaciju teoloških studija koji trenutačno vrednuje kakvoću teologije u Španjolskoj, Italiji, Njemačkoj i Poljskoj. Ostaju i neka otvorena pitanja oko toga kako primjerice riješiti duljinu doktorskog studija, za koji državni zakoni predviđaju rok od tri godine, dok on po crkvenim propisima uz prethodni licencijat traje četiri godine. Nadalje, što će biti s dosadašnjom obvezom pisanja habilitacijske radnje kojom se poslije završenog doktorskog studija na njemačkom govornom području dokazuje sposobnost poučavanja u nekoj znanstvenoj disciplini i stječe pravo predavanja na visokim učilištima (*venia legendi*).

Značajna je novost isto tako da je radi boljeg unaprjeđenja crkvenih studija ustanovljen internetski portal sa svojevrsnim vodičem za katoličku teologiju na njemačkom govornom području. Ondje se na jednome mjestu mogu naći svi relevantni crkveni dokumenti o studiju, kako oni Kongregacije za katolički odgoj, tako i Njemačke biskupske konferencije, zatim informacije o fakultetima i institutima, podatci o vrsti, načinu i mjestima studiranja, teološkim strukovnim i studentskim udrugama, literaturi i nagradama, istraživačkim projektima te drugi korisni linkovi (www.katholische-theologie.info).

Druge se večeri na simpoziju raspravljalo o tekućim pitanjima iz strukovne udruge dogmatičara i fundamentalnih teologa. Organizator je za sudionike upriličio poludnevni zajednički izlet vlakom u obližnji Landshut, nekoć značajno političko i gospodarsko središte Bavorske, danas grad s jednom od najljepših i najbolje očuvanih gradskih jezgra iz 13. stoljeća. Nakon obilaska gradske vijećnice, rezidencije, dijela staroga grada te osobito crkve sv. Martina iz 16. stoljeća sistematičari su potražili okrepu u jednome od tipičnih bavarskih restorana. Skupove teologa obično prate i izdavači njihovih djela. Tako su i ovaj put u Freisingu bili predstavnici nekoliko poznatih katoličkih nakladnika, poput Herdera, Pusteta, F. Schöningha, ili LIT Verlaga, koji su prisutnim teolozima vrlo povoljno nudili najnovija izdanja svojih knjiga.

Nediljko A. Ančić